

ARKIV

95/126-12

UNIVERSITETETS
OLDSAKSAMLING

FREDERIKSGT. 3
0164 OSLO

Gårds/bruksnavn		Hillestad	
G.nr./b.nr.		9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder		
Sogn Tovdal	Prestegjeld Åmli		
Eier/bruker, adr.		Åmli kommune	
Gjelder: Utvidelse av Tovdal kirkegård. Anleggelse av parkeringsplass.			
Flyfoto		Kartref.	
Innberetning ved: Jan Henning Larsen		Dato 27. august 1998	

BAKGRUNNEN FOR UNDERSØKELSEN

I forbindelse med plan om utvidelse av Tovdal kirkegård foretok Aust-Agder maskinell flateavdekking 21. oktober 1994. Det kom da for dagen groper, stolpehull og konstruksjoner som kunne tyde på at det var spor etter forhistoriske boplasser og aktiviteter. En radiologisk datering av trekull fra en av sjaktene gav AD 780-895, noe som viste at konstruksjonene var forhistoriske.

I brev av 21. februar 1995 søkte Åmli kommune om frigivelse av fornminnene, og Aust-Agder fylkeskommune anbefalte søknaden i brev av 28. februar 1995. IAKN fattet vedtak om dispensasjon fra lov om kulturminner av 9. juni 1978, § 8, ved brev av 15. mars 1995. Det ble satt vilkår om at Åmli kommune blant annet bekostet en arkeologisk undersøkelse.

DELTAGERE. VARIGHET

Undersøkelsen ble foretatt i tiden 19.-23. juni 1995 under ledelse av forsker Jan Henning Larsen. Som feltassistenter deltok Cathrine Thorstensen og Vivian Wangen. Åmli kommune stilte gravemaskin med maskinfører Olav Ramse til disposisjon og foretok innmåling av de registrerte kulturminnene, jfr. vedlagte kart, tegning nr. 2-3.

Gårds/bruksnavn Hillestad	
G.nr./b.nr. 9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder

Det var nært samarbeid med Åmli kommune ved ingeniør K. Vaule. Aust-Agder fylkeskommune ved Jan Auestad besøkte gravningen 20. juni 1995.

UNDERSØKELSE SOMRÅDET

Undersøkellesområdet var dyrket mark som lå i en trekant med størrelse Ø-V 41m, N-S 25 m mellom Tovdal kirkegård i V og fylkesveien gjennom Tovdal i Ø. Området hullet svakt mot Ø.

Fra fylkesveien og ca 15 m mot V skulle det anlegges parkeringsplass, og i den nedre delen skulle kirkegården utvides. En mellomliggende del skulle ikke utnyttes, men IAKN så det som viktig at området ble undersøkt i sin helhet. Den mellomliggende delen var til dels forstyrret av infiltrasjonsanlegg.

Undergrunnen i området var vekslende, i SV var det mye stein og vanskelig å få taket på strukturer, mens det i nordligere deler var sand og grus hvor nedskjæringer trådte klart frem.

GRAVNINGSMETODIKK

Undersøkelsen ble utført som en ordinær maskinell flateavdekking hvor matjorden ble skrapet forsiktig av ned til undergrunnen.

Strukturer som var nedskåret i undergrunnen ble snittet og tegnet. For øvrig ble undersøkelsen dokumentert ved fotos, jfr. vedlagte bilder (jfr. film L. 23417 bilde nr. 1-32). Åmli kommune stilte gravemaskin med fører til disposisjon og foretok innmåling av de påviste strukturene.

GRAVNINGENS GANG

Gravningen startet med avdekking av en sjakt med bredde inntil 4 m fra SØ-hjørnet av området mot V (kirkegårdshjørnet). Deretter ble det lagt en 2 m bred sjakt fra NØ-hjørnet av undersøkelsesområdet mot SV og kirkegårdshjørnet. Sjaktene ble utvidet etterhvert, og det meste av området bleavdekket, mens enkelte

Gårds/bruksnavn Hillestad	
G.nr./b.nr. 9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder

profilbanker ble stående igjen, særlig i østre del av området hvor det var moderne forstyrrelser, jfr. fig.1.
Strukturene ble dokumentert og undersøkt etterhvert som arbeidet skred frem.

OBSERVASJONER

Den østre delen av området var sterkt omrotet, blant annet lå det et infiltrasjonsanlegg fra veien og ca 10 m mot SV. I NØ-delen var det et kraftig brannlag. Det ble fortalt at det tidligere hadde stått hus i dette området. I 1802 skal gården Hillestad ha brent, og over 30 hus skal ha gått tapt. Kullaget kan stamme fra denne brannen. Videre var det i S-delen av området en nedgravning, antakelig en kjeller fra nyere tid. Det ble påvist en rekke strukturer ved undersøkelsen.

I det følgende vises det til oppmåling ved Åmli kommune (betegnelser i parentes er de benevnelser som ble brukt under utgravningen):

P1 - Kokegrop (Kokegrop 2)

Gropen lå i tilknytning til kullaget i NØ-delen, ca. 8 m SV for fylkesvegen. Den var 1,4 m i diameter og 0,5 m dyp, og den var fylt med brent stein og mye trekull. Massen var svært løs i forhold til de øvrige kokegropene som ble undersøkt. Gropen ble snittet og fotografert jfr. L23417 nr. 12 - 17, men ikke tegnet. Det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 6.

P2 - Grop med kull (Trekullgrop 1)

Gropen lå i den vestre delen av området, ca. 8,5 m SV for P1, massen var løs og den kan ha forbindelse med kullaget ved P1 og følgelig være fra nyere tid.

Gropen hadde diameter 75cm, dybde 15 cm og hadde flat bunn. Gropen ble snittet og prøve tatt ut, funn nr. 7. Det ble ikke foretatt ytterligere dokumentasjon.

Gårds/bruksnavn Hillestad	
G.nr./b.nr. 9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder

P3 - Stolpehull (S1)

Strukturen fantes i sydvestre del av undersøkelsesområdet og mot kanten av jordet mot V. Det var en sirkulær nedskjæring med mørk masse, diameter 28cm, dybde 41 cm Snitt NNV-SSØ viste at fyllet var brun grus og sandblandet jord med enkelte spredte kullbiter og nedgravningen inneholdt tildels mye stein jfr. tegning nr. 4. Det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 8. Strukturen er tolket som stolpehull.

P4 - Stolpehull (S2)

Strukturen lå 1,4 m NV for P3 og 3,6 m SV for P5. Den markerte seg som et rundt fyllskifte med diameter 35 cm, dybde 34 cm, jfr. tegning 5 og foto L23417 nr. 28 og 29. Snitt NNØ- SSV viste at massene besto av brun grus og sandblandet jord med spredte kullbiter, også her var det tildels mye stein. Rundt strukturen var det et 2 - 5 cm tykt kullblandet jordlag. Det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 9. Strukturen er tolket som stolpehull.

P5 - Stolpehull (S3)

Strukturen lå 3,6 m NØ for P4 og 4,1 m NNØ for P3. Strukturen tegnet seg som et rundt fyllskifte, diameter 36 cm, dybde 32 cm, jfr. tegning 6. Snitt NNV-SSØ. Massen i gropen var av samme type som i P3 og P4. Det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 10, og det fremkom et brent beinstykke, funn nr. 5. Strukturen er tolket som stolpehull.

Strukturen var skåret ned i et lag med gul-brun grusblandet sand. Like under stolpehullet var det en tynn stripe med svart jord som trolig er en naturlig avsetning.

P6 - Kokegrop (Kokegrop 1)

Gropen lå i SV-del av feltet og SØ for P3 til P5. Gropen tegnet seg klart mot undergrunnen og hadde en diameter 1,4 til 1,5m. Snitt NNV-SSØ viste en dybde på 38 cm. Massen var tettpakket med kull og brent stein, se foto L23417 nr. 12 - 17. Gropen tolkes som kokegrop, det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 11.

Gårds/bruksnavn Hillestad	
G.nr./b.nr. 9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder

P7 - Grop med trekull (Trekullgrop 2)

Gropen lå 3,2 m NØ for P6. Den var 70 cm i diameter. Gropen ble snittet med profil NS og V-delen undersøkt. Dybden var 13 cm og bunnen flat. Det var stort innslag av trekull iblandet sand. Gropen ble dokumentert med foto, L23417 nr. 18 - 20. Det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 12.

P8 - Kokegrop (Kokegrop 4)

Strukturen lå 3,5 m NØ for P7. Strukturen var av samme type som P6 og P9, med diameter 1,2 - 1,4m. Den var delvis ødelagt av en moderne dreneringsgrøft, mål ØNØ-VSV 182 cm. Det ble rensset opp et snitt ØNØ-VSV, og SØ-delen av gropen ble gravd ut. Profilen viste at gropen hadde en dybde på 15 cm med forholdsvis flat bunn, jfr. tegning nr. 7. Det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 13. Gropen ble tolket som bunnlaget av en kokegrop.

P9 - Kokegrop (Kokegrop 3)

Gropen lå i den østre delen av feltet, 1,5 m V for den tidligere omtalte kjelleren. Gropen var oval, VNV-ØSØ 65 cm, NNØ-SSV 90 cm. Snitt VNV-ØSØ viste at gropen var gryteformet med dybde 22 cm, jfr. tegning nr. 8. I gropen var det kull og brent stein, det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 14. Gropen ble tolket som en kokegrop.

P10 - Grop (Grop 4)

Gropen lå i tilknytning til den omtalte nedgravningen for kjeller. Det dreide seg om en liten nedskjæring i undergrunnen, diameter 45 cm, dybde 15 cm. I gropen var det kull, sand og stein og i kanten forråtnet treverk. Det er mulig at det dreier seg om brent rot.

P11 - Fix-punkt

Som fix-punkt og fastpunkt for innmålingene ble det brukt en stein i NV-enden av kirkegården, se tegning nr. 2b.

P12 - Målepunkt

Målepunktet er i den østlige kanten av inngangen til kirkegården.

Gårds/bruksnavn Hillestad	
G.nr./b.nr. 9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder

P13 - Grop (Grop 3)

Gropen lå 1,2 m Ø for P10 og var et markert fyllskifte med diameter 57 - 60 cm og dybde 20 cm. Bunnen var jevnt avrundet, den inneholdt matjord med oppløste trerester og litt kull. Trolig rot.

P14 - Grop (Grop 5)

Denne strukturen var også en liten nedskjæring i kanten av kjelleren. Den var ca. 50 cm i diameter og 15 cm dyp. Den inneholdt litt kull og noen små stein. Muligens er det spor etter en stein som er fjernet ved jorddyrking.

P15 - Kulturlag

I den SV-delen mot kirkegårdsmuren hadde matjordlaget en tykkelse på inntil 0,7 m gjennomgående 0,5 - 0,6 m. Under dette laget og over undergrunnen bestående av steinfyllt moreneavsetning, lå det et 10 - 15 cm tykt, kraftig kulturlag med mye trekull. Særlig tydelig var laget over en strekning på 4,5 m Ø-V, se tegning nr. 1. I laget ble det funnet en brent beinbit, funn nr. 5. Tiden tillot ikke grundig undersøkelse, men det ble tatt ut kullprøve, funn nr. 18.

NATURVITENSKAPLIGE UNDERSØKELSER

Vedartsbestemmelse

Det er foretatt vedartsbestemmelse av tre prøver, jfr. rapport av 27. mars 1996 ved Leif M. Paulssen. Prøve nr. 1 er fra P6 (kokegrop). Av tyve fragmenter var tre av furu og 17 av or. Prøve nr. 2 er fra kullag ved P4 (stolpehull), her var alle 20 analyserte fragmenter av furu. Prøve nr. 3 er fra kulturlaget P15. Av de 20 analyserte fragmentene var 10 av bjørk, 5 av furu og 5 av eik.

Radiologiske dateringer

To av prøvene er innsendt for radiologisk datering, se vedlagte rapport fra Laboratoriet for Radiologisk Datering av 17 sept. 1997. Datering T-13031 er fra kokegrop P6 og viste kalibrert alder AD 1045 - 1260. Datering T-13032 er fra kullaget ved P4 og ga

Gårds/bruksnavn Hillestad	
G.nr./b.nr. 9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder

dateringen BC 5945 - 5740.

Ved Aust-Agder Fylkeskommunes registrering ble det tatt ut en kullprøve fra fyllskifte 1. Under utgravningen kunne ikke dette fyllskifte identifiseres med sikkerhet, men ut fra den foreliggende dokumentasjonen har det ligget i nærheten P9. Det foreligger ikke opplysning om vedartsbestemmelse, men prøven, T-11649, har gitt en datering til AD 780 - 895.

FUNN

Av gjenstander fremkom et mulig bisset ved Aust-Agder fylkeskommunes registrering. Videre foreligger det skår av kleberkar som trolig er av den vanlige bolleformete vikingtidstypen.

Videre fremkom det noen få biter brent ben og noen stykker slag og sintret materiale, trolig rester etter smiing i området.

Ut over dette foreligger det et brent flintstykke og 13 kullprøver fra ulike strukturer.

SAMLET VURDERING. KONKLUSJON

Det ble undersøkt 14 strukturer. Av disse er rimeligvis 4 fra nyere tid, fra opprånede trær eller spor etter fjernede stein. De øvrige strukturene kan knyttes til bosetning i førreformatorisk tid. Det fremkom fire kokegropser som er den vanlige type strukturer på bosetningsområder fra jernalderen.

Interessant er de tre stolpehullene P3 - P5 i den V-delen av feltet. Disse hører trolig til en bygning som har fortsatt inn i åkeren utenfor undersøkelsesområdet mot NV. Den radiologiske dateringen til eldre steinalder fra kullet rundt stolpehullene passer ikke inn. I P5 lå det to skår av et kleberkar, trolig fra vikingtid. Dette funnet stemmer overens med de to øvrige radiologiske dateringene.

Gårds/bruksnavn Hillestad	
G.nr./b.nr. 9/2	
Kommune Åmli	Fylke Aust-Agder

I Tovdal er det kjent både gravminner fra jernalderen og funn fra vikingtid. På høyderyggen 50 m SSV for kirken ligger det gravhauger som kan ha sammenheng med bosetningsområdet.

Det er tidligere ikke foretatt arkeologiske utgravninger i Tovdal. Undersøkelsen har derfor gitt verdifulle opplysninger om bosetningen i området. Det undersøkte feltet er trolig bare en del av et større gårdsområde.

Oslo 27. august 1998

Jan Henning Larsen

ARKEOLOGISK UNDERSØKELSER AV BOPLASSOMRÅDE
 Utvidelse av Tovdal kirkegård
 Hillestad, 9/2, Åmli kommune, Aust-Agder

FOTOLISTE

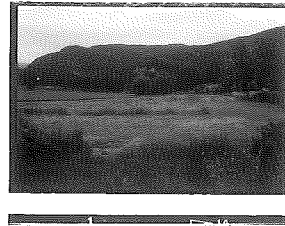
Sort/hvitt

Film 23417

<u>Neg.nr.</u>	<u>Motiv</u>	<u>Retn.mot</u>	<u>Dato</u>
1	Undersøkelsesområdet før utgravning	N	20.06.95
2	Do.	N	20.06.95
3	Do.	Ø	20.06.95
4	Do.	Ø	20.06.95
5	Do.	SV	20.06.95
6	Do.	SV	20.06.95
7	Do.	SV	20.06.95
8	Do.	SSV	20.06.95
9	Do.	SSV	20.06.95
10	Do.	V	20.06.95
11	Do.	N	20.06.95
12	P6 (Kokegrop 1), profil	ØNØ	21.06.95
13	Do.	ØNØ	21.06.95
14	Do.	ØNØ	21.06.95
15	Do., med stikkstang	ØNØ	21.06.95
16	Do., med stikkstang	ØNØ	21.06.95
17	Do., med stikkstang	ØNØ	21.06.95
18	P7 (Trekullgrop 2) fremrenset	ØNØ	22.06.95
19	Do.	ØNØ	22.06.95
20	Do.	ØNØ	22.06.95
21	Profil med P15 (kullag 2)	SV	22.06.95
22	Do.	SV	22.06.95
23	P9 (Kokegrop 3), profil	S	23.06.95
24	Do.	S	23.06.95
25	Oversikt over området i Ø med nedgravd kjeller, P13 (grop 3), P10 (grop 4), P17 (grop 5) og P9 (kokegrop 3)	SV	23.06.95
26	Do.	SV	23.06.95
27	Do.	S	23.06.95
28.	P4 (S 2)	N	23.06.95
29.	Do.	N	23.06.95
30.	P5 (S 3)	SV	23.06.95
31.	Do.	SV	23.06.95
32.	Do.	SV	23.06.95

Ankeologisk undersøkelse av boplassområde 1995
Utvidelse av Tovdal kirkegård
Hillestad, 9/2, Åmli k, Aust-Agder

Film 23417

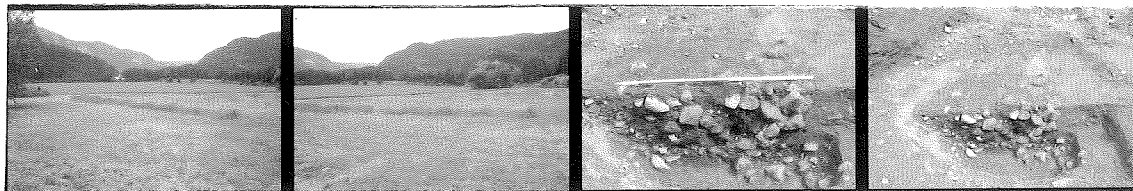
1.

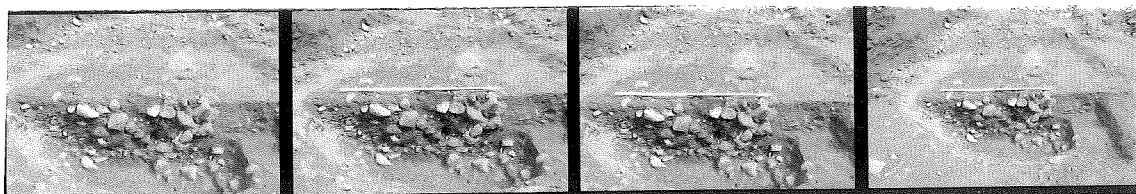
2 3 4 5

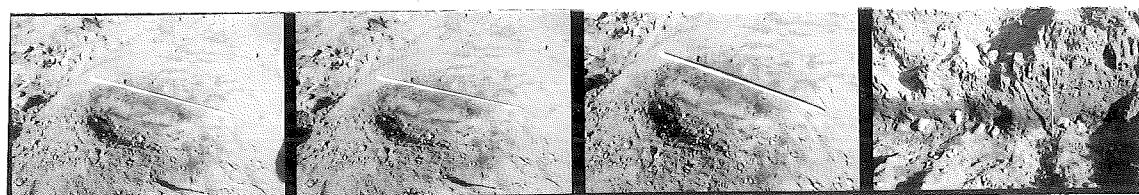
6 7 8 9

10 11 12 13

14 15 16 17

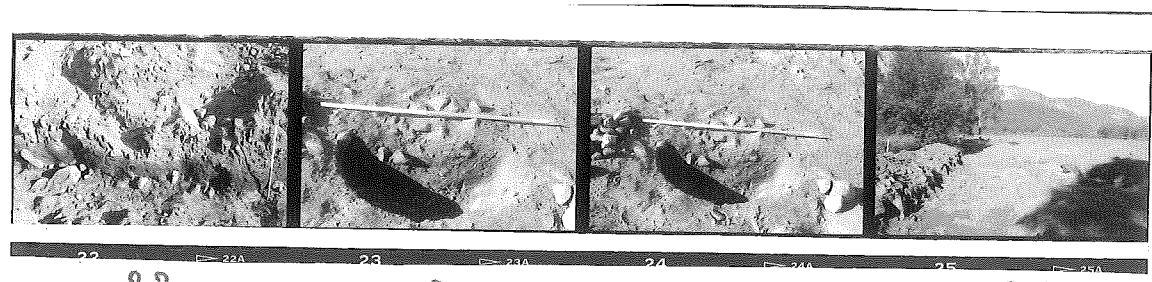

18 19 20 21

side 1 av 2

Foto: Jan Henning Larsen, juni 1995

Film 23417 forts (Utvidelse av Tordal kirkegård)

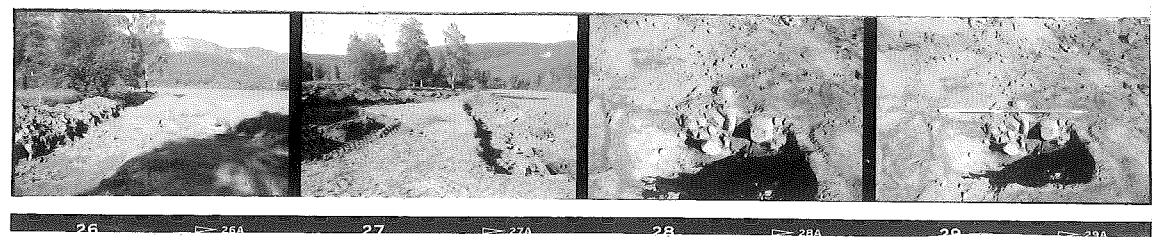

22

23

24

25

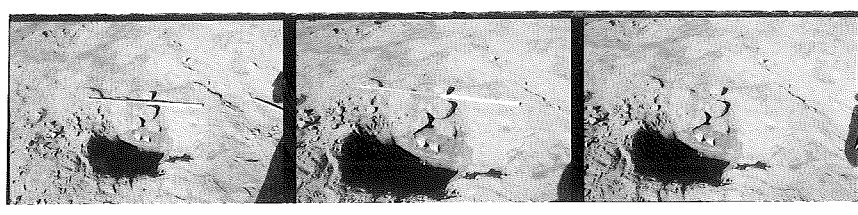

26

27

28

29

30

31

32

Foto: Jan Hanning Larsen
juni 1995

Slides

<u>Neg.nr.</u>	<u>Motiv</u>	<u>Retn.mot</u>	<u>Dato</u>
1	Undersøkellesområdet før utgravning	Ø	20.06.95
2	Do.	Ø	20.06.95
3	Do.	SV	20.06.95
4	Do.	SSV	20.06.95
5	P6 (Kokegrop 1), profil, med stikkstang	ØNØ	21.06.95
6	Do.	ØNØ	21.06.95
7	Som 6, men uten stikkstang	ØNØ	21.06.95
8	P7 (Trekullgrop 2) fremrenset	ØNØ	22.06.95
9	Profil med P15 (kullag 2)	SV	22.06.95
10	P9 (Kokegrop 3), profil	S	23.06.95
11	Do.	S	23.06.95
12	Oversikt over området i Ø med nedgravd kjeller, gropene P13, P10 og P14 samt kokegrop P9	V	23.06.95
13	Do.	SV	23.06.95
14	Do.	NV	23.06.95
15.	P4 (S 2)	N	23.06.95
16.	Do.	N	23.06.95
17.	P5 (S 3)	SV	23.06.95

ARKEOLOGISK UNDERSØKELSER AV BOPLASSOMRÅDE
Utvidelse av Tovdal kirkegård
Hillestad, 9/2, Åmli kommune, Aust-Agder

Liste over nivålementer

<u>Nr.</u>	<u>Struktur</u>	<u>Niv.</u>
Fix.	(Kirkegårdshjørnet)P11	219
1.	P3	226
2.	P4	223
3.	P5	218
4.	Kullag ved P5	192
5.	P15, topp	260
6.	P15, bunn	278
7.	P15, topp åkerlag	222
8.	P6	224
9.	P7	204
10.	P8	190
11.	P8, åkerlag	139
12.	P2	146
13.	P2, åkerlag	096
14.	P1	078
15.	P1, åkerlag	016
16.	P9	157
17.	Bunn av kjeller	181
18.	P10	080
19.	P14	085
20.	P13	070
21.	P13, åkerlag	030

ARKEOLOGISK UNDERSØKELSER AV BOPLASSOMRÅDE
Utvidelse av Tovdal kirkegård
Hillestad, 9/2, Åmli kommune, Aust-Agder

Liste over tegninger

<u>Tegning nr.</u>	<u>Beskrivelse</u>	<u>Målestokk</u>	<u>Dato</u>
1.	Skisse over feltet	1:100	22.06.95
2a.	Innmåling av punkter ved Åmli kommune.	1:200	23.06.95
2b.	Do.	1:500	23.06.95
3.	P6, plan og profil	1:20	23.06.95
4.	P3, plan og profil	1:20	23.06.95
5.	P4, plan og profil	1:20	23.06.95
6.	P5, plan og profil	1:20	23.06.95
7.	P8, plan og profil	1:20	23.06.95
8.	P9, plan og profil	1:20	23.06.95

ARKEOLOGISK UNDERSØKELSER AV BOPLASSOMRÅDE
Utvidelse av Tovdal kirkegård
Hillestad, 9/2, Åmli kommune, Aust-Agder

FUNNLISTE

<u>Funn nr.</u>	<u>C.nr</u>	<u>Gjenstand</u>	<u>Kontekst</u>
1	51446/1	Mulig bissel	Fyllskifte 1
2	51446/2	Skår av kleberkar	P5 og løsmasser
3	51446/3	Slagg	P15 og løsmasser
4	51446/4	Brent flintstykke	Løsmasser
5	51446/5	7 stkr. brent ben	Fylkeskommunens reg. og P5
6	51446/6	Kullprøve	P 1
7	51446/7	Kullprøve	P 2
8	51446/8	Kullprøve	P 3
9	51446/9	Kullprøve	P 4
10	51446/10	Kullprøve	P 5
11	51446/11	Kullprøve	P 6
12	51446/12	Kullprøve	P 7
13	51446/13	Kullprøve	P 8
14	51446/14	Kullprøve	P 9
15	51446/15	Kullprøve	P10
16	51446/16	Kullprøve	P14
17	51446/17	Kullprøve	Kullag ved P3
18	51446/18	Kullprøve	P15